

مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران بر مبنای تحلیل محتوای وصایای شهدای جنگ تحمیلی

محمد جانی پور^۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۳/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۲/۰۲

چکیده: ابعاد و مؤلفه‌های تعیین‌کننده قدرت نرم و جامعه را می‌توان از جهات مختلفی مورد بررسی قرار داد. آنچه در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته است، تبیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران با تأکید بر وصیت‌نامه شهدا است. وصیت‌نامه شهدا به مثابه بیانیه‌ای است برای آیندگان. با این وصف وصیت‌نامه‌های شهدا بهترین و معتبرترین اسناد موجود درباره اندیشه‌ها و دغدغه‌های شهدا است و به واسطه تحلیل محتوای آنها می‌توان به دسته‌بندی منطقی اندیشه‌ها و نوع نگرش و دغدغه‌های آنان دست یافت. تأکید بر آگاهی، هدف‌مداری، انتخاب، شناخت و معرفت از جمله مواردی است که در آثار باقی مانده از شهدا به وضوح مشهود است. در این مقاله جامعه آماری، وصیت‌نامه شهدای دانشجوی و طلبه در دوران دفاع مقدس است که به دلیل تعداد مناسب (۵۰ شهید) و حجم بالای این وصیت‌نامه‌ها (حدود ۵۰۰۰ صفحه) این امکان که بر اساس اصل کفایت نظری، نتایج به‌دست آمده در این تحقیق را به شهیدان انقلاب اسلامی ایران نیز تعمیم داد، وجود دارد.

واژگان اصلی: قدرت نرم، وصیت‌نامه، طلبه، دانشجوی، تحلیل محتوای، شهدا، باورهای دینی.

مقدمه

جنگ اگرچه آثار جوزف نای در مورد قدرت نرم از اعتبار ویژه‌ای برخوردار شده و توانسته تأثیر روزافزون و مشهودی بر سیاست داخلی و خارجی دولت‌ها بگذارد، چنانکه واژگان و مفاهیم او اکنون جزء لوازم تحلیل محتوا و تحلیل گفتمان در زمینه این موضوع مهم هستند و از جهت مطالعه رفتارهای دولت‌ها در صحنه سیاست داخلی و بین‌المللی، اهمیت دارند اما پرداختن به موضوع قدرت نرم آن هم از دیدگاه اندیشمندان غربی نمی‌تواند پاسخگوی سوالات و نیازهای جامعه کنونی ایران اسلامی باشد که بر مبنای قدرت معنویت انقلاب اسلامی شکل گرفته است.

شهدای گرانقدر جنگ تحمیلی با علم و آگاهی به اینکه حرکت و اقدام آنان در صحنه جنگ تحمیلی (که نمونه اجرایی استفاده از قدرت سخت جهت مقابله با انقلاب اسلامی ایران) گامی مؤثر و حیاتی جهت حفظ آرمان‌ها و ارزشهای انقلابی به شمار می‌رود به نثار جان خود پرداخته و با ارزش‌ترین گوهر وجودی خویش را در این راه فدا کردند.

اینان پیش از اینکه با خون خود صفحه تاریخ را رنگین کنند، قلم در دست گرفته و صفحاتی از کاغذ را با بیان اهداف و مقاصد خود و توصیه‌ها و اندرزهایی به نسل‌های آتی، نورانی نموده‌اند. وصیت‌نامه این شهدای گرانقدر در حقیقت همچون بیانیه و اعلامیه‌ای است که برای نسل‌های آتی نگاشته شده و بیانگر اهداف و مقاصد آنان از اقدام و حرکتی است که انجام داده‌اند.

مفهوم شناسی

اهمیت قدرت نرم امروز استفاده از قدرت نرم برای تأمین منافع ملی و تمامیت ارضی کشور و مراقبت از کشور در برابر تهدید نرم حیاتی است. استفاده از قدرت نرم علیه تمامیت ارضی، استقلال و هویت ملی کشور تنها در شرایط ضعف نظام اتفاق نمی‌افتد بلکه در «پیروزی‌های خیره کننده» نیز دیده می‌شود چنانکه مشاهده می‌کنیم پس از شکست توطئه استعمار در صحرای طبرس و هشت سال دفاع مقدس و مشاهده پیروزی‌های خیره کننده ایران در صحنه رقابت‌های علمی و پیشرفت تکنولوژی، اکنون دشمن از ادبیات خاص یعنی «تاریک نشان دادن آینده» استفاده می‌کند و با ایجاد شک و تردید در اصول و دستاوردها تلاش می‌کند تا مردم را دچار ترس و اضطراب کند و نیروهای اصلی را خسته نماید.

همچنین در جنگ نرم از عناصر «احساسات» و «مظلوم گرایی» به عنوان چاشنی اقدامات

خطرناک استفاده می‌شود، وظیفه اصلی رهبران و نخبگان فکری جامعه استفاده بهینه از عناصر و منابع قدرت نرم جهت مبارزه با دشمن در جبهه جنگ نرم است. از این رو مشاهده می‌کنیم که در سال‌های اخیر رهبر معظم انقلاب اسلامی برای خنثی کردن تهدیدهای دشمن دانشجویان، اساتید دانشگاه‌ها و هنرمندان را به میدان فراخواندند و با تأکید بر رسالت دانشجویان با عنوان «افسران جوان جنگ نرم» و اساتید دانشگاه با عنوان «فرماندهان خودی جبهه نرم» مسئولیت آنان را یادآور شده‌اند.

جنگ نرم، صحنه رویارویی دروغ‌های بزرگ با واقعیت‌های تردیدناپذیر است. در این جنگ، کافی است که هواداران جبهه حق بیدار باشند و بیکار ننشینند چرا که زبان حق همیشه مؤثرتر از زبان باطل است.

مقام معظم رهبری حضرت آیت الله امام خامنه‌ای (مدظله العالی) که احتمال جنگ نظامی را در شرایط کنونی بسیار ضعیف ارزیابی کرده‌اند، در یکی از سخنان خود خاطر نشان کردند که: «در مقطع فعلی دشمن با یک جنگ روانی که جنگ نرم نامیده می‌شود به مقابله با نظام اسلامی آمده و در این جنگ هدف اصلی دشمن تبدیل نقاط قوت و فرصت‌های نظام به نقاط ضعف و تهدیدها است».

ایشان با برشمردن نقاط قوت و امید آفرین نظام اسلامی و جایگاه مستحکم آن، به برنامه ریزی پیچیده و گسترده دشمن در شرایط کنونی اشاره کردند و با تبیین ابعاد گوناگون و خطوط اصلی طراحی مخالفان نظام جمهوری اسلامی در جنگ نرم، لزوم هوشیاری، بصیرت، و شجاعت خواص و نخبگان و حفظ وحدت را مورد تأکید قرار دادند و فرمودند: «مخالفان نظام در جنگ نرم با استفاده از ابزارهای فراوان تبلیغاتی و ارتباطاتی، ایمان‌ها، معرفت‌ها، عزم‌ها، و پایه‌ها و ارگان یک نظام و کشور را مورد تهاجم قرار می‌دهد که مقابله با آن نیازمند حضور هوشیارانه، آگاهانه، و همراه با تدبیر در وسط میدان است که البته چنین حضوری، کمک الهی را نیز در پی خواهد داشت». (خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۴/۲۵). همچنین ایشان جنگ نرم را واقعیت امروز دانسته و با اشاره به تذکرات و سخنان بیست سال گذشته خود خاطر نشان کردند که: «وقتی انسان، تجهیز، صف آرایی، دهان‌های با حقد و غضب گشوده شده و دندان‌های با غیظ فشرده شده علیه انقلاب، امام خمینی (ره) و آرمان‌های نظام اسلامی را می‌بیند، وجود این جنگ نرم را باور می‌کند هرچند ممکن است عده‌ای این‌ها را نبینند» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۰۸/۱۲).

مفهوم قدرت نرم

در یک طبقه‌بندی کلی، قدرت به دو نوع سخت و نرم تقسیم می‌شود. جوزف نای بر این باور است که هر چند قدرت نرم و سخت در هم تنیده‌اند، ولی قدرت نرم به قدرت سخت وابسته نیست. به گفته نای، قدرت نرم توانایی به دست آوردن خواسته‌ها از طریق مجذوب کردن - به جای اجبار و یا امتیاز دادن - است. وی معتقد است «این کار از طریق جذابیت‌های فرهنگی، ایده‌های سیاسی و سیاست‌ها صورت می‌گیرد. زمانی که سیاست‌های ما در چشم دیگران مشروعیت دارد، قدرت نرم ما تقویت شده است. در واقع زمانی که شما دیگران را وادار می‌کنید ایده‌های شما و آنچه شما می‌خواهید را بپذیرند، بدون این که برای این کار هزینه زیادی (امتیاز یا اجبار) صرف کنید، در آن صورت شما از قدرت نرم استفاده کرده اید» (گلشن پژوه، ۱۳۸۷: ۲۲).

به عبارت دیگر در سطح کلان و در عرصه روابط بین الملل، جوزف نای این گونه عنوان می‌کند که قدرت نرم، جلب نمودن مردم و استفاده از قدرت معنوی و اجتماعی آن‌ها به جای اجبار آن‌ها است.

سرانجام در یک تعریف کلی قدرت نرم یعنی توانایی نفوذ و تأثیرگذاری بر افکار، اندیشه‌ها و اذهان با هدف تحمیل خواست و اراده از طریق جلب نظر و متقاعد ساختن ملت و دولت بدون استفاده از زور و اجبار فیزیکی است (رشید، ۱۳۸۷: ۴۴).

به عبارت دیگر قدرت نرم، توانایی شکل دهی به ترجیحات دیگران است که جنس آن از نوع اقتناع می‌باشد، در حالی که چهره زمخت و سخت قدرت از نوع اجبار و وادار کردن است و توجه ویژه‌ای به اشغال فضای ذهنی کشور دیگر از طریق ایجاد جاذبه دارد. همچنین زمانی، یک کشور به قدرت نرم دست می‌یابد که بتواند اطلاعات و دانایی‌های خود را به منظور پایان دادن به موضوعات مورد اختلاف به کار گیرد و اختلافات را به گونه‌ای ترسیم کند که از آن‌ها امتیاز بگیرد (جوزف نای، ۱۳۸۲: ۱۰).

در حوزه داخلی یکی از مهم‌ترین عرصه‌های نقش آفرینی قدرت نرم، حوزه قدرت ملی است. قدرت ملی به مجموعه‌ای از توانایی‌های مادی و معنوی گفته می‌شود که در قلمرو یک واحد جغرافیایی و سیاسی به نام کشور با دولت وجود دارد. در تعریف دیگری از قدرت ملی به صورت ساده آمده است: «قدرت ملی عبارت است از ظرفیت هر کشور در پیگیری اهداف کاربردی با اقدامات عمدی» (جوزف نای، ۱۳۸۲: ۱۱۰).

بقای نظام سیاسی مستقل در دنیای متلاطم و پر از تهدید کنونی در گرو برخورداری کشور از قدرت ملی بالا و در سطح بازدارندگی نسبت به انواع تهدیدات است. این قدرت ملی است که هر ملت و کشوری را در برابر تهدیدات خارجی حفظ می‌کند و بر اساس آن ملتی می‌تواند اهداف خود را تحقق بخشد. نظر به اهمیت تأمین امنیت ملی به عنوان مهم‌ترین نفع عمومی، تولید قدرت ملی در هر کشور، در صدر اولویت‌ها برای حکومت‌ها و دولت‌ها قرار می‌گیرد (جوزف نای، ۱۳۸۲: ۱۱۲).

منابع قدرت نرم

همان‌طور که تجهیزات نظامی و موقعیت ژئوپلتیک زمین جزء مؤلفه‌های قدرت سخت هر کشور محسوب می‌شوند، مؤلفه‌های تشکیل دهنده قدرت نرم را نیز در سه دسته فرهنگ، اقتصاد و سیاست جای داده‌اند که با توجه به ماهیت ذاتی خود دائماً در حال نوسان و تغییر هستند و با تحول بسترها و شرایط، آن‌ها نیز تغییر می‌یابند.

در عرصه فرهنگ یا اجتماع، مقوله‌هایی چون هنر (شامل فیلم و سرگرمی موسیقی، تئاتر و هنرهای نمایشی)، رسانه‌ها (شامل رادیو و تلویزیون، روزنامه‌ها و مجلات، اینترنت و ماهواره‌ها)، دانش و ورزش مطرح می‌گردند. فرهنگ حتی در برگیرنده مواردی چون ذائقه غذایی هر ملت، خصلت‌های پسندیده ملی که زبان زد جهانی است، موقعیت فرهنگی ممتاز (شامل دارا بودن آثار باستانی و گردشگری، بزرگان ادبیات، شعر، رمان، موسیقی و هنر) و تعداد محصولات فرهنگی یک کشور نیز می‌باشد (رشید، ۱۳۸۷: ۳۴).

در زمینه دانش نیز دانشگاه‌ها، مراکز فکری و تحقیقاتی و مطالعاتی معتبر، برنامه‌های جذب و مبادله دانشجو سهم جهانی در ارائه فن‌آوری‌های نوین علمی، موفقیت‌های علمی و تحقیقاتی دانشجویان و دانشمندان ملی در صحنه بین‌المللی و در زمینه ورزشی نیز کسب افتخارات و میزبانی مسابقات جهانی و یا حتی منطقه‌ای، جملگی از مؤلفه‌های مهم در جذب افکار و اذهان بین‌المللی و ایجاد قدرت نرم به شمار می‌رود.

عامل دیگر در ایجاد قدرت نرم، سیاست است که تأثیر آن را می‌توان در دو عرصه داخلی و خارجی و بین‌المللی مشاهده نمود. در عرصه داخلی قدرت نرم حاصل از سیاست را می‌توان در افکار عمومی (شامل نقش آن در سیاست و میزان تأثیر و همراهی آن با دولت)، رعایت حقوق بشر، کارآمدی قوه قضائیه، پاسخگویی دولت، میزان امید به رعایت عدالت در

میان افراد جامعه، سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم، جذابیت‌های ایدئولوژیک، میزان دخالت جامعه مدنی و کمبود میزان جرم و تخلف از قانون، تعداد زندان‌ها و شمار زندانیان و نوع جرایم آن‌ها مطرح نظر قرار داد.

در عرصه بین‌المللی نیز حجم و میزان تعامل با سازمان‌های بین‌المللی، ارائه کمک‌های بشر دوستانه، مناسبات و مبادلات فرهنگی، ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده، طراحی و اتخاذ سیاست‌های استراتژیک مقبول و برگزاری و مشارکت در کنفرانس‌ها و نمایشگاه‌های بین‌المللی و غیره مورد توجه قرار داد.

علاوه بر فرهنگ، اقتصاد نیز عامل دیگری است که در ایجاد قدرت نرم نقش بسزایی دارد. مصداق این عامل را می‌توان در مواردی از این دست یافت: رشد اقتصادی، مبادلات ارزی و تجاری، میزان تولید سرانه کشورها، تعداد شرکت‌ها، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، میزان مشارکت در نهادها و مقررات تجاری بین‌المللی، میزان رفاه، امید به زندگی، پایین بودن میزان بیکاری، دارا بودن مزیت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص (جوزف نای، بی تا: ۸۲)

سطوح قدرت نرم

حاملان قدرت نرم را در ۴ گروه دسته‌بندی می‌کنند. به عبارت دیگر انسان در عصر حاضر در جامعه‌ای زندگی می‌کند که ۴ رابطه در تولید قدرت نرم می‌تواند برای او معنادار باشد.

نخست رابطه شخصی فرد با خداست که تولید هویت دینی می‌کند. هر چه این رابطه قوی‌تر باشد، در تولید قدرت نرم برای نظام و جامعه مفیدتر است بنابراین این حوزه نباید مورد تعرض قرار گیرد. ما به عنوان ایرانی از زمان ورود اسلام، رابطه‌ای را با خدا برقرار کرده‌ایم که غیر قابل انکار است و همه ما به نوعی انسان دین‌مداری هستیم. این رابطه باید به همان نحو و به عنوان یک رسالت شخصی در چارچوب وظایف و تکالیف شخصی حفظ شود.

دومین رابطه، رابطه‌ای اجتماعی است که تولید هویت جمعی می‌کند و از آن به عنوان فرهنگ یاد می‌کنند که باید در خانواده و مدرسه و... به دنبال ساخت آن بود.

رابطه سوم، رابطه سیاسی و هویت سیاسی است که از قرن ۱۷ تا امروز به آن ملیت گفته می‌شود و به هر حال دارای اعتبار است؛ چه تاریخ ما و چه نسل‌های قبلی ما و سابقه چندین صد ساله تمدنی ملت ما برای ما تولید قدرت نرم می‌کند. یک جامعه چند هزار ساله با جامعه‌ای که به تازگی تشکیل شده است خیلی فرق دارد.

چهارمین رابطه، رابطه انسانی است که به آن هویت جهانی می‌گوییم. ما در جهانی زندگی می‌کنیم که با دیگران در ارتباط هستیم و صحبت از فرهنگ جهانی و هنجارهای جهانی و ... است. ما به عنوان ملت اسلام و ایرانی دارای ظرفیت‌هایی هستیم که قابل استفاده است. بنابراین، این چهار محمل قابل توجه است که افراد و رسانه‌ها باید بیشتر در این رابطه‌ها کار کنند (جوزف نای، ۱۳۸۳: ۱۴۷-۱۶۳).

جامعه آماری و روش تحقیق

جامعه آماری

تحقیق نکته‌ای که در تجزیه و تحلیل محتوا اهمیت دارد، «نمونه گیری»^۱ و انتخاب جامعه آماری تحقیق است. جامعه آماری این تحقیق شامل وصیت نامه‌های ۵۰ تن از شهدای دانشجوی و طلبه است. شهدا دلسوزترین افراد جامعه هستند که با نادیده گرفتن خود، به مردم جامعه و آرمان‌های آن اندیشیده‌اند. از این منظر شهیدان در زمره برجسته‌ترین نخبگان جامعه دینی در هر عصر محسوب می‌شوند. به نظر می‌رسد می‌توان دانشجویان و طلاب شهید را به عنوان قشر فرهیخته و دست به قلم در میان همه شهدا در نظر گرفت. با این وصف و صیای مجموع ۵۰ شهید به طور تصادفی از ۱۰ دانشگاه و ۱۰ حوزه علمیه استخراج و به عنوان جامعه آماری در این پژوهش مدنظر قرار گرفته است.

همچنین شایان ذکر است که جهت اختصار در بیان جملات شهدا، برای هر کدام از شهدای جامعه آماری کد شناسایی خاصی در نظر گرفته شد که در ادامه و به هنگام بیان نمونه‌ای از جملات شهدا، به جای نام خانوادگی از کد به همراه شماره استفاده شده است.

همچنین در پاسخ به این پرسش اساسی که چرا به منظور تبیین مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران به وصیت‌نامه شهدای جنگ تحمیلی مراجعه شده است، باید به این نکته توجه شود که خون شهید در تاریخ بشریت بسیار اثرگذار بوده است چرا که در حقیقت قیام و هجرت و جهاد شهید به منظور تغییر در وضعیت موجود و در پی ایجاد ساختاری و موقعیتی متفاوت و جدید رخ می‌دهد که شهید مطهری^(ره) از آن تعبیر به ساختن جامعه بشری و اثرگذاری بر تاریخ بشریت یاد کرده است.

¹ Sampling

استاد شهید مرتضی مطهری^(ره) معتقد است بیشترین خدمت را شهدا به بشریت نموده‌اند. ایشان با برشمردن خدمات علما، مخترعینان، مکتشفینان و ثروتمندان به بشریت اینگونه بیان می‌کنند که: «شهید به خون خودش ارزش می‌دهد و در راه بشریت خون خودش را فدا می‌کند؛ هیچ کس به اندازه شهدا به بشریت خدمت نکرده است، چون آن‌ها هستند که راه را برای دیگران باز می‌کنند و برای بشر آزادی را به هدیه می‌آورند، آن‌ها هستند که برای بشر محیط عدالت به وجود می‌آورند که دانشمند به کار دانش خود مشغول باشد، مخترع با خیال راحت به کار اختراع خودش مشغول باشد، تاجر تجارت کند، محصل درس بخواند و هر کسی کار خودش را انجام بدهد.» (مطهری، ۱۳۸۵: ۳۲ - ۳۳)

تأکید بر آگاهی، هدف‌مداری، انتخاب، شناخت و معرفت از جمله مواردی است که در آثار باقی مانده از شهدا به وضوح مشهود است. این انتخاب آزادانه و آگاهانه شهیدان که در وصیت‌نامه‌هایشان درج شده نشان می‌دهد حرکت شهید، یک حرکت آگاهانه و آزادانه بوده است و شهادت یک انتخاب است، نه یک حادثه اتفاقی.

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی حضرت آیت الله امام خامنه‌ای^(مدظله العالی) در رابطه با شهادت دانشجویان تأکید می‌کنند که ایشان انتخابی آزادانه و آگاهانه داشته‌اند: «دانشجویان شهید که در شمار سرآمدان ایمان و ایثار آگاهانه بوده‌اند، ستارگان همیشه درخشانی هستند که هر جویای حقیقت می‌تواند راه خویش را با آنان بیابد» (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱۰/۱۵).

با این وصف وصیت‌نامه‌های شهدا بهترین و معتبرترین اسناد موجود در مورد اندیشه‌ها و دغدغه‌های آن‌هاست و به واسطه تحلیل محتوای آن‌ها می‌توان به دسته‌بندی منطقی اندیشه‌ها و نوع نگرش و دغدغه‌های آنان دست یافت.

امام خمینی^(ره) در جای دیگری خطاب به روحانیون و طلاب که در حقیقت قشر متفکر و نخبه و فرهیخته جامعه هستند، می‌فرمایند: «این وصیت‌نامه‌هایی که این عزیزان می‌نویسند را مطالعه کنید. پنجاه سال عبادت کردید و خدا قبول کند، یک روز هم یکی از این وصیت‌نامه‌ها را بگیرید و مطالعه کنید و تفکر کنید... از اینها قدری تعلیم و تعلم پیدا کنید» (خمینی، ج ۱۵: ۳۶).

در پایان به این نتیجه می‌رسیم که وصیت‌نامه شهیدان جنگ تحمیلی حاوی نکات و مطالب ارزشمندی است که نه تنها مؤلفه‌های قدرت نرم بلکه مسائل و مباحث متعددی از خلال آن‌ها قابل دستیابی و مشاهده است.

روش تحقیق

با رشد جوامع انسانی و توسعه علوم و تکنولوژی، انسان به محدودیت روش‌های تحقیق اولیه در علوم اجتماعی و علوم انسانی پی برده و با تأمل بسیار روش‌های نوینی را ابداع کرد تا بتواند در عرصه شناخت روابط انسانی و فرهنگی از پایایی و روایی بیشتری برخوردار باشد. در فرایند مذکور روش تحلیل محتوا نیز به وجود آمد و پا به عرصه محیط‌های علمی گذاشت.

اگر چه تحلیل محتوا در گام‌های اولیه صرفاً به منظور توصیف پیام‌های ارتباطی به کار می‌رفت اما در فرایند تکاملی خویش قدم‌های بلندتری برداشت تا بدانجا که امروزه این روش از طریق اندازه‌گیری همبستگی متغیرهای مستتر در متن، توانایی کشف شرایط اجتماعی برای تولید کننده متون مورد تحلیل را یافته است. مسلماً در این مورد باید به تعریف دقیق‌تر متغیرها با پایایی و روایی بالایی دست یابیم. (هولستی، ۱۳۷۳: ۴).

در تحقیق حاضر از روش «تحلیل محتوای کیفی کلام»^۱ استفاده شده با این توضیح که روش تحلیل محتوا با رویکرد کمی و بسامد شماری واژگان، اصلاً وافی به مقصود این پژوهش نیست و به اصطلاح روش شناختی روایی لازم را برای پاسخ‌گویی به سؤال تحقیق ندارد. بر این اساس رویکرد کیفی تحلیل محتوا مدنظر قرار گرفته است.

در این رویکرد نیز تلاش شده است در طول مسیر تحقیق اطلاعاتی ثبت و جمع‌آوری شود که بیشتر پاسخگوی پرسش‌های اساسی تحقیق باشد و اطلاعات به دست آمده را با همدیگر مرتبط نماید.

با این وصف، مدل تحلیلی پژوهش به مثابه پی ساختمان است که نقشه کلی بنا و جای ستون‌ها و دیوارها را مشخص می‌نماید؛ به گونه‌ای که در طبقات فوقانی نمی‌توان از این نقشه تخلف نمود و تغییری اساسی در کلیت آن ایجاد کرد بلکه تنها در جزئیات امکان دخل و تصرف‌های مختصری وجود دارد.

به عبارت دیگر روش تحلیل محتوا از این رو برای این تحقیق در نظر گرفته شده است که هدف عام آن ارائه توصیفی نظام یافته و عینی از ویژگی‌های ارتباط میان کلمات و عناصر مورد تحقیق است که از آن می‌توان برای دستیابی به نتایجی درباره مخاطبان دست یافت. در حقیقت علت اصلی انتخاب روش تحلیل محتوا آن است که این روش از هیچ‌گونه

^۱ Contents Analysis

مدل و پیش فرضی برای پاسخ به سؤالات خود استفاده نمی‌کند و در مراحل اولیه تحقیق هیچ نوع قالب و صورتی برای جمع‌آوری و طبقه‌بندی یافته‌های تحقیق ندارد اگر چه که در طول مسیر این طبقه‌بندی به مرور زمان ساخته خواهد شد.

به عبارت دیگر این یافته‌ها و اطلاعات استخراج شده از میان محتوای اولیه تحقیق است که به ما می‌گوید چگونه اطلاعات را دسته‌بندی کنیم و چگونه به مراحل بعد یعنی مفهوم سازی و کشف مقوله‌ها راه پیدا کنیم. مزیت والا و ارزشمند این روش آن است که در این صورت در دام تحمیل مدل به نظرات شهدا نمی‌افتیم و از بیان شهدا برای مدل یا مدل‌های انتخابی دیگر جامعه‌شناسان و اندیشمندان که چه بسا با واقعیت‌های فرهنگ اسلامی و انقلابی ما ناسازگار و معارض است، مؤیداتی به دست نمی‌آوریم.

بنابراین در این تحقیق سعی شده است که مدل تحلیلی بر مبنای وصیت‌نامه‌های شهدا تهیه و تنظیم گردد و مبنای کار قرار بگیرد. برای این کار روش تحلیل محتوا که با رویکردی استقرایی و از درون داده‌های تحقیق، به استخراج مضامین و مدل‌های تحلیلی دست پیدا می‌کند، انتخاب شد.

تحلیل داده‌ها و یافته‌ها

اگر چه در کتبی که در حوزه قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران توسط محققین و پژوهشگران در این زمینه نوشته شده می‌توان مدل‌های متعددی از دسته‌بندی ابعاد، عوامل و مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران را به دست آورد و در این تحقیق نیز بر نگاشته‌های آنان استناد کرده و بر این اساس به تحلیل محتوا و کدگذاری جملات شهدا بپردازیم، ولیکن از آنجا که روش انجام این تحقیق، روش تحلیل محتواست که از ذکر فرضیه‌های تحقیق و استفاده از مدل اولیه به منظور تحلیل اجتناب دارد، لذا در اینجا نیز از چنین مدل‌های اولیه‌ای استفاده نشده و صرفاً همه دسته‌بندی‌ها بر اساس یافته‌هایی بوده است که از جمع‌بندی مضامین استخراج شده از تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدا به دست آمده است.

ذکر این مطلب در این بخش از آن روی لازم است که خواننده با این حقیقت آشنا شود که اگر چه در کتب تخصصی موجود در این زمینه اطلاعات مناسبتر و بهتری در رابطه با قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران یافت می‌شود، ولیکن این پژوهش در صدد این نیست که

همه آنچه را که در رابطه با انقلاب اسلامی ایران گفته شده و شایسته نگارش است بیان کند. این پژوهش تنها قصد دارد به بیان ابعاد و مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران از منظر شهدای دانشجو و طلبه بپردازد.

ابعاد فرهنگی قدرت نرم

انقلاب اسلامی ایران به عنوان انقلابی برای خدا و معنویت و ارزش‌ها نه تنها ریشه در اعتقادات اسلامی داشت بلکه محرک و هدف خود را در دین جستجو می‌کرد و از این رو می‌توان انقلاب اسلامی ایران را تجلی تحقق قدرت نرم به معنای توانایی نفوذ در رفتار دیگران بدون تهدید و یا پرداخت هزینه محسوس به شمار آورد.

امام خمینی^(ره) به عنوان رهبر انقلاب اسلامی ایران تلاش داشت تا از رهگذر تبیین اندیشه و آرمان عدالتخواهانه خود و با روش‌های غیرمستقیم به نتیجه دلخواه و مطلوب خود یعنی بیداری اسلامی دست یابد.

قدرت نرم از آنجا که به صورت آرام و تدریجی حرکت می‌کند، از اثرگذاری بیشتر و مداوم‌تری برخوردار است چرا که می‌تواند با تفسیر سیاست‌های فکری و فرهنگی خود به ایجاد تغییرات بنیادین و راهبردی یاری رساند.

باورهای دینی و ایمان محوری

یکی از ویژگی‌های برجسته و نمادین انقلاب اسلامی ایران، توجه به دین اسلام به عنوان مذهب اصلی و رسمی کشور و آیین‌های مذهبی آن است. در حقیقت دین و آموزه‌های دینی یکی از عوامل و منابع اصلی قدرت نرم می‌باشد که باعث تحریک و شکل دادن به کنش اجتماعی افراد پیرو یک مذهب حتی در مناطقی فراتر از مرزهای جغرافیایی یک کشور نیز می‌شود. انقلاب اسلامی ایران نیز در مقایسه با سایر انقلاب‌ها از دو ویژگی عمده برخوردار است که عبارتند از: ماهیت اسلامی داشتن و دارای ابعاد بین‌المللی بودن.

بر اساس ویژگی اول انقلاب اسلامی ایران دنباله رو و ادامه دهنده انقلاب‌هایی است که در طول تاریخ به دست انبیای الهی صورت گرفته و دارای ماهیتی همچون انقلاب پیامبر اکرم^(ص) است و بر طبق ویژگی دوم، انقلاب اسلامی ایران دارای جنبه‌ها و ابعادی است که به

آن خاصیتی جهانی و بین‌المللی داده و موجب جهان شمولی آن شده است.

بر اساس آنچه از تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشجو و طلبه در این زمینه استخراج شده است می‌توان گفت که توجه به باورها و اعتقادات دینی و مذهبی و تأکید بر ایمان محوری بخش عمده‌ای از مطالب را شامل شده و نشان می‌دهد که این عامل مهم و اساسی، نقش بسزایی در تفکرات و اندیشه‌های شهدا پیرامون نظام جمهوری اسلامی و برتری آن بر سایر نظام‌ها دارد.

تأکید بر انجام فرائض دینی، تلاش برای حفظ اسلام، اهمیت قرآن و عترت، لزوم توجه به ارزشها و معنویات، صبر و استقامت در راه دین، اهمیت دعا و قرآن، اهمیت وظایف شرعی، تأکید بر ایمان محوری، تجلیل از نبوت و امامت، تلاش در راه اسلام و خدا، ملاک بودن انجام تکالیف الهی و تأکید بر تقوا از جمله مؤلفه‌ها و نقاط تمرکزی است که در رابطه با مفهوم استخراج شده است.

به عنوان نمونه شهید غفارزاده در رابطه با اهمیت تمسک به قرآن و اهل بیت عصمت و طهارت می‌گوید: «منظور از اسلام، اسلام تشیع است و مبنای تشیع، ولایت ائمه (علیه السلام) است و قرآن کریم که باید با اعتصام به این دو، رو به خدا حرکت نمود». (B۸)

شهید بهداد نیز در این رابطه می‌گوید: «اما نعمتی را شکر باید گفت که عطای عظیم نبوت و امامت است و آن جهت حیات است برای انسان که می‌خواهد به خدا برسد و وسیله وصول سیرت نفسانی هر انسانی، این راهبراند، که کمال را بدون انسان کامل طی کردن عین ضلالت است». (G۱۸)

شهید بزرگوار عبدالشاه نیز در رابطه با لزوم صبر و استقامت در راه حفظ ارزش‌ها و احیای دین و انجام فرائض دینی می‌گوید: «اما اگر تحمل رنج و دیدن را نداریم و نتوانستیم با دنیا و مرارت هایش به گونه عشاق درافتیم، باید صبر پیشه کنیم که صبر از کمالات آدمی است، نه جزع، که کودک نیز با رسیدن مصیبتی می‌گرید و بی‌صبری از خویش نشان می‌دهد. صبر بر مصیبت، صبر بر طاعت و صبر بر معصیت، وظیفه هر آدم مومن و کمال طلب است که در غیر این صورت کودکی بیش نخواهد بود». (C۱۲)

به عبارت دیگر شهدا در وصیت‌نامه‌های خود بیش از هر چیز هم هدف از زندگی و هم هدف از حضور در جبهه و جهاد و حتی پیروزی و شکست را در رضای خدا و تمسک

به حبل الله المتین و دین اسلام دیده و همه چیز را در آن چارچوب نگاه می‌کنند و این خود نشان دهنده آن است که انقلاب اسلامی ایران و دفاع مقدس با تکیه بر این عامل مهم و اثرگذار در بعد قدرت نرم توانسته است، به پیروزی دست یابد.

نمونه تأیید کننده این سخن جملات ذیل است که شهدا در وصیت نامه‌های خود ذکر کرده‌اند. از جمله شهید غفوری که هدف از آمدن به جبهه را ادای تکلیف شرعی می‌داند (E1) و شهید مرحمتی که در رابطه با جنگ تحمیلی و پیروزی و شکست می‌گوید: «همان طور که امام امت قدس سره فرمودند ما در این جنگ پیروزیم، هر چند که به ظاهر شکست بخوریم که هرگز نخواهیم خورد: هدف ادای تکلیف الهی است». (J6) و «پیروزی ما در جلب رضای خداست و شما این را نمی‌فهمید». (J11)

مجموع آنچه تحت عنوان مؤلفه‌ها و نقاط تمرکز این بعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در کلام شهدا در طی جداول تحلیل محتوا به دست آمده است در جدول ذیل نشان داده شده است:

جدول ۱: مؤلفه‌های تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری

مؤلفه‌های تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری	
ظهور اراده الهی در اراده انسان	صبر و استقامت در راه دین
تأکید بر انجام فرائض دینی	تأکید بر ایمان محوری
تلاش برای حفظ اسلام	تأکید بر باورهای دینی
اهمیت قرآن و عترت	تجلیل از نبوت و امامت
طلب بهشت	ملاک بودن انجام تکالیف الهی
اهمیت ایمان	لزوم توجه به ارزش‌ها و معنویات
طلب غفران	تأکید بر تقوا
طلب هدایت	انجام واجبات

جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی حضرت آیت الله امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در مقاطع مختلف از شهدا به عنوان «ستارگان درخشانی در فضای غبارآلود زندگی بشر»، «ستارگان درخشان تاریخ امروز و

فردای ماه»، «ستارگان آسمان انسانیت زمان ما»، «سند افتخاری برای ایران و اسلام و انقلاب اسلامی»، «ستارگان فروزانی که این قطعه‌ی از تاریخ را نورباران کردند» و «نقاط مشعشع در این صفحه‌ی درخشان ایران اسلامی که مانند ستاره‌ی راهنما، راه را به همه نشان می‌دهند» یاد نموده‌اند (خامنه‌ای، ۱۳۷۱/۱۱/۱۴ و ۱۳۸۵/۰۷/۰۶ و ۱۳۸۱/۱۰/۱۵ و ۱۳۷۲/۰۷/۰۱).

آیت الله امام خامنه‌ای (مدظله العالی) همچنین بر این نکته تأکید می‌کنند که جهاد و شهادت و بالتبع خون شهید و آنچه وابسته و متعلق به شهدای گرانقدر است، از جمله عوامل قدرت ملی (قدرت نرم می‌باشد. ایشان به طور صریح بر این مطلب تأکید می‌کنند که: «جهاد و شهادت عامل قدرت ملی و شاخص ایمان خالصانه است که باید حفظ گردد». (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰).

در حقیقت بیانات ایشان تأکید دیگری است بر این مطلب که اصل جهاد و شهادت از جمله عوامل قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است. بر این اساس می‌توان نتیجه دیگری نیز استنباط کرد که بر اساس آنچه شهدا در وصیت نامه‌های خود نگاشته‌اند می‌توان به مؤلفه‌ها و عوامل دیگر قدرت نرم انقلاب اسلامی نیز دست پیدا کرد.

مجموع آنچه تحت عنوان مؤلفه‌ها و نقاط تمرکز این بعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در کلام شهدا در طی جداول تحلیل محتوا به دست آمده است در جدول ذیل نشان شده است:

جدول ۲: مؤلفه‌های تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی

مؤلفه‌های تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی	
اشتیاق برای شهادت	تأکید بر جهاد و مبارزه
توصیف جبهه‌ها	دعوت به جهاد
اهمیت جهاد	تجلیل از شهدا
جهاد لازمه اصلاح زندگی مسلمین	تبیین هدف از جهاد
اهمیت شهادت	تربیت حسینی رزمندگان در خانواده
تأکید بر جهاد و شهادت طلبی	اشتیاق برای شهادت
تجلیل از شهدای صدر اسلام	اهمیت وصیت‌نامه شهدا
تجلیل از ایثار و اخلاص رزمندگان	انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت
ارزش شهادت	انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت
تجلیل از رزمندگان	اهمیت توکل به خداوند

مؤلفه‌های تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی	
آثار مجاهدت رزمندگان	اهمیت حضور در جبهه
آگاهی در انتخاب هدف	اهمیت جانفشانی در راه خدا
تبیین مسأله شهادت	اهمیت شهادت
ارزش خون شهید	لزوم توجه بیشتر به جبهه‌ها
انتخاب راه شهدا	فضیلت شهادت
پاسداری از خون شهدا	اشتیاق برای شهادت
مبارزه با دشمنان تکلیف است	لزوم حضور در جبهه‌ها
تبیین وجوب جهاد	لزوم صبر و استقامت در راه خدا
وجوب جهاد	اهمیت شهادت
تبیین راه شهید	ارزش و اهمیت حضور در جبهه
انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت	انتخاب آگاهانه جهاد و شهادت
تأکید بر جهاد و مبارزه	اثربخشی خون شهید
	نقش تربیتی جبهه‌ها

در مورد اینکه چرا در این قسمت بر عنوان «مجاهدت رزمندگان انقلابی» تأکید شده است باید گفت که: اولاً این مجاهدت عام بوده و در همه زمینه‌ها اعم از مبارزات انقلابی، جهاد اصغر در جبهه‌ها، جهاد اکبر در پشت جبهه و سعی و تلاش به منظور اصلاح و آبادانی کشور در نظر گرفته شده و ثانیاً رزمندگان از جمله قشرهایی بوده‌اند که پیش از شروع جنگ، جهاد و مبارزه خود با ظلم و ستم را در دروان پهلوی و به منظور پیروزی انقلاب اسلامی آغاز کرده بودند و ادامه مسیر مبارزاتی خود را در جبهه‌های نبرد با دشمن بعثی کامل کرده‌اند، لذا با توجه به آنچه شهدا در وصیت نامه‌های خود بیان کرده‌اند، این عنوان انتخاب گردید.

به عنوان نمونه می‌توان به این جمله از شهید غفارزاده اشاره کرد که در رابطه با اهمیت جهاد و مبارزه در راه خدا و احیای دین و مکتب اسلام می‌گوید: «اولاً: اسلام عزیز با زحمات فراوان به دستمان رسیده است. بهترین بندگان خدا در این راه زحمت‌ها را متحمل گشته‌اند. سعی کنید در حفظ آن کوشا باشیم و در راه آن از هیچ مشکلی نهراسیم و مال و جان خود را فدای آن نماییم» (B۶)

در این میان نکته مهم و قابل توجه، انتخاب آگاهانه و آزادانه جهاد و شهادت است که تأکید بر آن در وصیت‌نامه شهدا موج می‌زند و بیانگر این مطلب است که آنان به صورت کاملاً آگاهانه و با بصیرت کامل قدم در این راه گذاشته و این مسیر را انتخاب کرده‌اند. به عنوان نمونه می‌توان به جملات ذیل از شهدا اشاره کرد.

شهید صبوری: «امشب یک ماموریت مهم در پیش داریم که به احتمال قوی امید برگشتن در آن نیست و من در هیچ کجای این موضوع اثری از وحشت یا دو دلی نمی‌بینم. پس لااقل به نظر خودم جهل و جهالتی در کار نیست. اتفاق و سانحه‌های هم در پیش وجود ندارد. آنچه هست، واقعیت محض و انتخاب حقیقی است. هر چند نوشتن یک وصیت و کلام آخر، نه تنها یک ضرورت بلکه رسم است، اما من آن را تا آخرین لحظات ممکن به تاخیر انداختم تا بتوانم با دیدی واقع‌گرایانه‌تر، مطالبی هر چند کوتاه بگویم» (O۱ و O۲).

شهید فضل‌ی زاده: «من با اعتقاد کامل به خداوند و شریعت پیامبر (صلی الله علیه و اله) و امامت علی (علیه السلام) تا مهدی (عج) و برای استقرار حق و دفاع از اسلام عزیز و برای لبیک به ندای امام عزیز به جبهه آمده‌ام». (L۲۱)

شهید صفایی: «ما در چه چیز شک داریم؟! در اینکه این راه حق است؟ یا در اینکه اگر شهید شدیم چیزی از گناهان ما باقی می‌ماند؟! پس حال که در هیچ یک از این دو شک نداریم و جان امانتی است که در آخر آن را از ما خواهند گرفت - هر چند که ناخشنود باشیم - پس چه بهتر که این امانت را به صاحبش تقدیم کنیم». (I۲)

عزت مداری و الگوگیری از قیام عاشورا

اسوه‌پذیری و الگوگیری از سیره عملی نخبگان و انسان‌های کامل و تشبه به ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری آنان، یکی از راه‌های رسیدن به کمال انسانی و اخلاق اسلامی است چنانکه حضرت علی (علیه السلام) می‌فرماید: «قائه قل من تشبه بقوم إلا و أوشک أن یكون منهم»؛ به درستی که کم پیش می‌آید کسی خود را همسان قومی سازد و به آستانه یگانگی با آن قوم در نیاید (حر عاملی، ۱۳۸۷، ج ۱۵: ۲۶۸؛ سید رضی، کلام ۱۹۸: ۴۴۴)

تأسی به سیره عملی و نظری پیامبر اسلام (ص) و امامان معصوم (علیه السلام) قوی‌ترین انگیزه‌ای است که رزمندگان اسلام و ملت مسلمان ایران در آغاز قیام و انقلاب و تشکیل حکومت جمهوری اسلامی به آن اشاره کرده و بدان تمسک می‌جستند. ایشان نه تنها از

معصومان (علیه السلام) به عنوان بهترین الگو و اسوه پیروی می‌کردند که حتی سیره آنان را برای خود حجت شرعی دانسته و در احتجاج با مخالفان مبارزه علیم ظلم و ستم و استکبار جهانی، به روش عملی پیامبر اکرم (ص) در مبارزه با کفار و مشرکین و سیره عملی ائمه اطهار (علیه السلام) در مبارزه با منافقین و جدایی طلبان و دشمنان داخلی استناد می‌کردند.

این الگوگیری و استناد به سیره عملی معصومین (علیه السلام) از جمله نکات برجسته‌ای است که به‌وضوح می‌توان آن را در وصیت‌نامه شهدای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس مشاهده کرد. مجموعه مؤلفه‌ها و نقاط تمرکزی این بعد از قدرت نرم را می‌توان در جدول زیر به نمایش گذاشت:

جدول ۳: مؤلفه‌های تأکید بر عزت مداری و الگوگیری از قیام عاشورا

فراوانی مؤلفه‌های تأکید بر عزت مداری و الگوگیری از قیام عاشورا	
ارزشمندی تبعیت از امام حسین (علیه السلام)	تربیت حسینی رزمندگان در خانواده
افتخار خانواده شهدا	ضرورت الگوگیری
ارزشمندی شهدای کربلا	معرفی الگو: امام حسین (علیه السلام)
تأکید بر عزت مداری	معرفی الگو: حضرت زینب (س)
معرفی الگو: اصحاب امام حسین (علیه السلام)	

در حقیقت شهدای دانشجو و طلبه نیز از قاعده تأسی و الگوگیری از قیام عاشورا مستثنی نبوده و در جای جای وصیت‌نامه خود علاوه بر اینکه خود را شاگرد امام صادق (علیه السلام) و پیرو مکتب ائمه اطهار (علیه السلام) می‌دانند، مرتب به الگوگیری و تأسی به زندگانی و سیره ائمه اطهار (علیه السلام) نیز اشاره کرده و بدان سفارش می‌کنند.

به عنوان نمونه شهید فضلی‌زاده در رابطه با اهمیت این الگوگیری و نتایج و کارکردهای آن در وصیت‌نامه‌اش مطلبی دارد که بسیار قابل توجه و تحسین برانگیز است. این شهید بزرگوار می‌گوید: «ما را از توطئه و محاصره‌های اقتصادی و نظامی هراسی نیست، چرا که اگر ما را محاصره نظامی کنند، فرزند مُحرمیم و رهبرمان حسین (علیه السلام) است و اگر ما را محاصره اقتصادی کنند، فرزند رمضانیم و ما را علی (علیه السلام) پیشواست.» (L۲۰)

توسعه علمی کشور

قطعه توسعه علمی به عنوان یکی از مؤلفه‌های قدرت نرم موجب تبدیل کشور به جامعه‌ای دانش بنیان می‌شود که در آن علم و اندیشه مسیر حیات فردی و اجتماعی افراد را مشخص می‌کند و تولیدات علمی با خود اقتدار و عزت را به ارمغان خواهند آورد که همه این موارد نقش مؤثری در تأمین امنیت و آرامش اجتماعی ایفا می‌کند و از این رو به عنوان یکی از ابعاد و مؤلفه‌های قدرت نرم شناخته شده است که خوشبختانه پس از انقلاب اسلامی شاهد آن بوده‌ایم.

این مطلب بر اساس توصیه‌هایی که شهدا در وصیت نامه‌های خود کرارا بیان کرده‌اند قابل رؤیت است چه اینکه ایشان این عامل را به عنوان یکی از عوامل اصلی در رشد و توسعه و حفظ آرامش و ثبات انقلاب و کشور دانسته و لذا بر آن تأکید کرده‌اند.

مجموع آنچه از وصیت‌نامه شهدای دانشجو و طلبه در رابطه با این بُعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران استخراج می‌شود عبارت است از:

جدول ۴: مؤلفه‌های تأکید بر توسعه علمی

مؤلفه‌های تأکید بر توسعه علمی	
پشتکار برای تحصیل علوم اسلامی	مجهز شدن به سلاح علم و ایمان
لزوم درک مفاهیم قرآنی	تحصیل علم برای خدمت به اسلام و احیای تفکر اسلامی
ضرورت کسب معارف اسلامی	تجلیل از اساتید و روحانیت
پرورش روحی و فکری برای خدمت به اسلام	ضرورت فراگیری آموزش‌های اسلامی و مکتبی
فراگرفتن علم برای خدمت به اسلام و مسلمین	اهمیت کسب علم
تلاش برای خدمت به قرآن	پرهیز از غرور علمی
تأکید بر اهمیت علم آموزی	کسب علم به منظور تربیت فرزندان آینده‌ساز انقلاب
کسب علم، وسیله تلاش در راه خدا	تحصیل علم برای خدمت به اسلام و احیای تفکر اسلامی
	استفاده از فرصت‌ها در راستای تحصیل علم

به عنوان نمونه شهید بهداد در رابطه با اهمیت کسب علم و نتایج و کارکردهای آن در وصیت‌نامه‌اش چنین می‌نویسد: «خطابی به برادران دانشجو دارم که‌ای عزیزان قدر خود را بشناسید و بدانند که کسب علم شما زمینه ساز افتخار آفرینی‌های آینده انقلاب است». (G38)

شهید اسماعیلیان نیز مخاطبان خود را به تحصیل علم توصیه کرده و اهمیت آن را برای آنان گوشزد می‌کند و سعی بر آن دارد که با انگیزه‌های معنوی کسب علم آنان را مانوس سازد لذا چنین می‌نویسد: «همچنین به شما خواهران و برادران توصیه می‌کنم که به درس اهمیت بدهید و درس را برای خدا و خدمت به مردم و فرا گرفتن دانش بخوانید؛ نه برای معلم و نمره» (D9)

شهیدان دانشجو و طلبه در وصیت‌نامه‌های خود علاوه بر تحریض و تشویق خانواده، برادران و خواهران، دوستان و دانش آموزان و دانشجویان به ادامه تحصیل تا مقاطع بالا و سخت کوشی در این عرصه، تبادل فکر و اندیشه و برگزاری جلسات هم اندیشی را به عنوان بستری مناسب برای رشد علمی و فکری و شکوفایی استعدادها دانسته‌اند که موجب پیشرفت فکری، مدنی و معرفتی کشور شده و قدرت نرم افزاری انقلاب اسلامی را افزایش می‌دهد.

در واقع شهدا بر این اعتقادند که توسعه علمی موجب پیشرفت کشور شده و این مهم از جمله منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است. نمونه اعمال این قدرت در صحنه دفاع مقدس، تلاش جهادگران و متخصصانی است که با دست خالی و علی‌رغم وجود تحریم‌های بین‌المللی و کمبود تجهیزات و امکانات مورد نیاز توانستند بسیاری از وسایل نظامی را تعمیر کرده و حتی موشک‌ها و تجهیزات جدیدی را برای مقابله با دشمن تا بن دندان مسلح، بسازند.

احداث پل‌های بعثت و خیبر که در نوع خود کم‌نظیر و کاملاً ابتکاری بودند اقدامی دیگر از مهندسان جهاد سازندگی در عرصه پیشرفت مهندسی و علمی کشور بود. به همین دلیل است که امام خمینی^(ره) صحنه‌های نبرد دفاع مقدس و هشت سال جنگ تحمیلی را بستری برای رشد استعدادها و شکوفایی قابلیت‌های بالقوه نسل جوان کشور دانسته و معتقدند که این دوران حماسی موجب افزایش حس اعتماد به نفس و تولید فکر در ایران اسلامی شده است.

به عنوان نمونه شهید بهداد در وصیت‌نامه خود در این زمینه توصیه‌های مکرری دارد و چنین نوشته است که: «خود را به آموزش‌های اسلامی و مکتبی و مفاهیم قرآنی آشنا کنید که بیشترین ضرری که به جامعه اسلامی می‌خورد، ناشی از خلاء فرهنگی است. اما در عین حال مراقب باشید که علم حجاب اکبر در وجودتان و تحصیلتان رخنه نکند. علمی که تو را از

عبادت و دعا دور کند، تو را به انزوای از صحنه جهاد بکشاند، علم نیست، علمی که انسان را متواضع نکند علم نیست بلکه وبال است و بال» (G۳۷ و G۳۹ و G۴۰)

پرچم‌داری انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی ایران با تبیین اندیشه تحول بر مبنای معنویت و اسلام و احیای دین در سطح جهان توانست ضمن به چالش کشیدن مکاتب مادی و ضد ارزش ساختن سلطه‌گری قدرت‌های جهانی به دگرگون‌سازی معادلات بین‌المللی نیز مبادرت ورزد. این رستاخیز فرهنگی که بر همگرایی اسلامی و پی‌ریزی قطب جهانی دنیای اسلام تأکید می‌ورزید، توانست پرچمداری مبارزه با تهاجم فرهنگی شرق و غرب را به عهده گیرد و با ارائه تصویری جدید از دین به عنوان مجموعه‌ای از اعتقادات، آمال، اعمال و احساسات حول مفهوم حقیقت‌نمایی سامان یافته که با ساختارهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی پیوند و نسبت مداوم دارد، به بازسازی تمدن اسلامی همت گمارد.

آنچه در وصایای شهدا در طول دوران جنگ تحمیلی پیرامون تحولات جهان در اثر انقلاب اسلامی ایران بیان شده است، در حقیقت بیان ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در صحنه‌های جهانی و بین‌المللی است. البته بیان این نکته نیز لازم است که صحنه‌های حماسه ساز دفاع مقدس نیز در جهانی کردن این ابعاد قدرت نرم بی تأثیر نبوده است و به جرأت می‌توان گفت که یکی از عوامل و دلایل معرفی انقلاب اسلامی به جهانیان و به تبع آن جهانی شدن ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی، همین دوران جنگ تحمیلی بوده است. آنچه از مجموع تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشجو و طلبه در زمینه این بُعد فرهنگی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران به دست آمده است، مؤلفه‌هایی است که فهرست آن‌ها در جدول ذیل درج شده است:

جدول ۵: مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم‌داری انقلاب اسلامی

مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم‌داری انقلاب اسلامی	
تلاش برای حفظ انقلاب	تلاش برای خدمت به اسلام
شکست انقلاب، شکست اسلام است	حفظ روحیه انقلابی
انقلاب اسلامی، جلوه قیام حسینی است	آمادگی برای خدمت به انقلاب
لزوم مبارزه با دشمنان	انقلاب جهانی
انتقاد به مخالفین انقلاب و جنگ	تبعیت از رهبری موجب حفظ انقلاب

مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم‌داری انقلاب اسلامی	
نهی از دنیاگرایی	طلب توفیق برای خدمت به انقلاب
اسلام موجب عزت و عظمت است	استقامت در برابر دشمنان
فلاح و رستگاری در گرو عمل به قرآن	تبیین وظیفه جوانان انقلابی
حمایت از انقلاب اسلامی	اهمیت درک موهبت انقلاب
شکرگذاری بابت انقلاب اسلامی	دعا برای یاران انقلابی
وقف وجود ناچیز خود برای اعتلای انقلاب اسلامی	

در حقیقت بر اساس آنچه از تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشجو و طلبه به دست آمده است، اینگونه برداشت می‌شود که بیشترین توجه شهدا در این قسمت به توجه دادن مخاطبان و نسل‌های آینده برای تلاش جهت حفظ انقلاب و تداوم آن بوده است.

به عنوان نمونه شهید غفارزاده چنین نوشته است: «در این برهه از زمان، حفظ اسلام منوط است به حفظ انقلاب اسلامی و حفظ نظام جمهوری اسلامی. پس در رفع مشکلات آن کوشا و سهیم باشیم و موانع آن را که همان موانع اسلام‌اند، از میان برداریم». (B۷)

شهید غفوری همچنین خطاب به مردم پشت جبهه چنین توصیه می‌کند: «در انتها کلامی هم نسبت به مردم پشت جبهه دارم. عزیزان من نسبت به اسلام و آبروی جمهوری اسلامی غیرت داشته باشید. همین‌طور که کاری نمی‌کنید که آبروی خانواده‌تان برود، کاری که آبروی جمهوری اسلامی را خدای ناکرده ضایع می‌کند، انجام ندهید». (E۱۴)

شهید قربان زاده نیز تلاش برای حفظ انقلاب اسلامی را تلاش برای حفظ اسلام و مکتب اسلام می‌داند و معتقد است: «الان حفظ اسلام اقتضا دارد که از مملکت اسلامی که مورد هجوم دشمن قرار گرفته، آن هم صرفاً برای نابودی اسلام، دفاع کنیم. این دفاع به اشکال مختلف است. عده‌ای در میدان جنگ، عده‌ای در میدان آموزش علم و عده‌ای در میدان اقتصادی و میدان‌های دیگر». (F۱۰)

شهید بهداد نیز در دو بخش متفاوت از وصیت‌نامه خویش بر لزوم تلاش برای حفظ انقلاب و مکتب اسلام اشاره کرده است و می‌گوید: «انقلاب ما با خون و شمشیر پیروز شد و تا رسیدن به ثمره نهایی آن یعنی اتصال به قیام منجی عالم بشریت مهدی قائم (عجل الله تعالی فرجه

الشریف) خون می‌طلبد و محتاج فداکاری و ایثار جان‌ها و مال‌هاست». (G۲۰)

میزان فراوانی مؤلفه‌ها و ابعاد فرهنگی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در وصیت‌نامه شهدای دانشجو و طلبه در جدول ذیل نشان داده شده است:

جدول ۶: فراوانی مؤلفه‌ها و ابعاد فرهنگی قدرت نرم انقلاب اسلامی در وصیت‌نامه شهدا

فراوانی مؤلفه‌ها و ابعاد فرهنگی قدرت نرم در وصیت‌نامه شهدا	
B12 - B11 - B8, B6 - A12 - A4 - A3 - A1 - C12 - C11 - C6 - C1 - B24 - B19 - B17 - B16 - G8 - F16 - F6 - F5 - F3 - F1 - E1 - C13 - J11 - J6 - H15 - G36 - G34 - G22 - G18 - G11- M12 - M10 - L29 - K33 - K10 - K5 - K3 - K2 - P2 - P6	تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری
K24 - J28 - G40 - G39 - G38 - G37 - F15 - D9 R18 - Q2-55 - P31 - P30 - P29 - P24 - K25 - W9 - V17 - T17 - R19	تأکید بر توسعه علمی کشور
G32 - G25 - G24 - F10 - E14 - E13 - B7 - K17 - J26 - J16 - J15 - J14 - J13 - I5 - G33 - Q2-26 - P27 - P23 - P8 - P4 - P3 - K19 - K18, R26, . R15 - R14 - R12 - Q2-54 - Q2-27 - V9 - V8 - U10 - U2 - T6 - S8 - S7	تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم‌داری انقلاب
K20 - E11 - E2 - D5 - B23 - A11 - A9 - A8 - Q1-17 - Q1-15 - Q1-6 - Q1-5 - N8 - L37 - L20 - Q2-57 - Q2-50 - Q2-49 - Q2-48 - Q2-42 - W8 - W6 - S10 - S9 - R24 - Q2-60	تأکید بر عزت مداری و الگوگیری از عاشورا
B9 - B4 - B3 - A14 - A10 - A7 - A6 - A5 - G3 - F13 - E16 - D6 - C4 - C3 - B21 - B10 - J5 - J4 - J2 - I2 - H12 - H9 - H8 - H7 - G35 - K15 - J27 - J25 - J24 - J23 - J22 - J12 - J9 - J7 - K31 - K30 - K29 - K28 - K27 - K26 - K21- M17 - L41 - L36 - L35 - L34 - L33 - L26 - L1 - O4 - O2 - O1 - N16 - N9 - N5 - N4 - M21 -Q1-18 -Q1-16 - Q1-12 - Q1-3 - Q1-2 - P26 - O7 - Q2-17 - Q2-16 - Q2-15 - Q2-14- 3 - Q2 - Q2-12 - Q2-34 - Q2-33 - Q2-32 - Q2-18 - T12 - T11 - S16 - S15 - S6 - S5 - Q2-59 - Q2-58 - W5 - V11 - U6 - T13	تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی

همان‌طور که در جدول شماره ۶ مشاهده می‌کنید، فراوانی تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری و جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی از دیگر موارد بیشتر است که خود گویای اهمیت این دو اصل در منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است.

ابعاد سیاسی قدرت نرم

تأکید بر ولایت مداری و رهبری

رهبری کاریزماتیک امام خمینی^(ره) و نفوذ معنوی بالا و فرهمند ایشان از جمله مهمترین عواملی است که در وصایای شهدا به عنوان یکی از ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران بدان اشاره شده است چرا که امام خمینی^(ره) توانست با ارائه ارزش‌های اسلامی و باور قلبی، مردم را نسبت به احیای اصول و ارزش‌های اسلامی تحریک کرده و آنان را برای قیام آماده سازد.

مقام معظم رهبری، معجزه انقلاب اسلامی ایران را تربیت جوانان الهی و خداجوی می‌داند که در برابر ناملایمات و سختی‌ها ایستادگی کردند و جان خویش را فدای انقلاب و اسلام نمودند. ایشان معتقدند این معجزه به علت اخلاصی بود که در شخصیت امام خمینی^(ره) وجود داشت. ایشان می‌فرمایند: «آن چیزی که در کشور ایران واقع شد و بلاشک در همه ی ادوار تاریخ این کشور - تا آنجا که ما خوانده‌ایم و دیده‌ایم - سابقه‌ای ندارد، ایستادگی و فداکاری عمومی و یکپارچه‌ی مردم در راه خدا بود که در مقابل تجاوز و نامردمی دشمنان صورت گرفت. نقطه‌ی اوج این حادثه‌ی استثنایی و بی‌نظیر، همان حرکت درخشانی بود که از ستارگان آسمان انسانیت زمان ما - یعنی همین شهیدان عزیز ما - سر زد. این جوانانی که این طور با شور و شوق، بدون این که به آرزوها و شهوات جوانی کمترین اعتنایی بکنند، به جبهه‌ها رفتند و حقیقت با عشق و محبت الهی جان دادند، به نظر بنده این برجستگان زمان ما، از صدر اسلام به بعد، در هیچیک از دوره‌ها، از لحاظ کمیت و کیفیت نظیر ندارند... این مجموعه‌ی جوان - چه آن‌هایی که شهید شدند، چه آن‌هایی که جانباز شدند، چه آن‌هایی که اسیر شدند، چه آن‌هایی که هنوز مفقودالاثرنند و از حال آن‌ها کسی مطلع نیست - جزو معجزات انقلاب در زمان ماست. چه کسی می‌توانست این دل‌های پاک و مطهر را این طور یکپارچه متوجه به خدا بکند؟ این معجزه‌ی اسلام انقلابی و اسلام پرتپش بود؛ ناشی از اخلاص آن مرد خدا، آن بنده‌ی صالح و آن رهبر واقعی و حقیقی بود که در خط رهبری پیامبران حرکت می‌کرد؛ راه و نفس و عمل او این حادثه‌ی عظیم را آفرید» (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰).

به اعتقاد شهدا، چنین رهبری سیاسی که از جذابیت، مشروعیت و اعتبار برخوردار بوده است توانسته به جذب و ترغیب افراد برای تحقق خواسته‌های انقلاب اسلامی اقدام کند. در واقع مردم مسلمان ایران به رهبری امام خمینی^(ره)، اسلام را به عنوان ایدئولوژی انقلابی خود برگزیدند که دلیل آن بیش از هر چیز به فرهنگ سیاسی آنان و سپس به اعتقادات آنان باز می‌گردد. با توجه به

اینکه مهمترین منبع فرهنگ سیاسی ایران، مبانی دینی و به طور خاص مذهب تشیع است، بنابراین حرکت اسلامی و انقلابی مردم ایران نیز از این منبع ناشی شده است.

آنچه تحت عنوان تأکید بر ولایت پذیری و اطاعت از رهبری در کلام و وصیت‌نامه شهدا درج شده است، در حقیقت به ۷ شاخه و بخش تقسیم می‌شود که عبارتند از: تجلیل از پیامبر اکرم (ص)، تجلیل از اهل بیت (علیه السلام)، تجلیل از روحانیت و ولی فقیه، تجلیل از امام خمینی (ره)، تأکید بر نقش هدایتگر رهبری، لزوم مبارزه با دشمنان ولایت، لزوم بیعت با رهبری. شهدای گرانقدر دانشجو و طلبه در وصیت‌نامه‌های خود در رابطه با موارد فوق مطالب و جملات تأکیدی و راهگشایی را بیان کرده‌اند که در جدول ذیل فراوانی این جملات به همراه کد شناسایی آن‌ها نشان داده شده است:

جدول ۷: مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم‌داری انقلاب اسلامی

فراوانی مؤلفه‌های تأکید بر ولایت مداری و رهبری	
J18 – J3 – H2 – G28 – E18 – E9 – B22 – B2 – N6 – L15	تجلیل از پیامبر اکرم (ص)
R27 – P22 – P5 – J19	تجلیل از اهل بیت (علیه السلام)
P28 – P10 – O5 – F11 – F9 – F8 – F7 – 2F – B15 – G31 – U8 – T21 – S4 – Q2-23 – Q2-22 – Q1-11	تجلیل از روحانیت و ولی فقیه
Q20 – Q2 – Q9 – P2	تجلیل از امام خمینی (ره)
L29 – G32	تأکید بر نقش هدایتگر رهبری
K16 – H10 – G27 – G26 – G19 – F14 – B13 – M11 – L24 – L22 – L16 – L14 – K32	لزوم مبارزه با دشمنان ولایت
V6 – S19 – S18 – R11 – Q1-4 – L21 – L19 – V12 – V7	لزوم بیعت با رهبری

تأکید بر وحدت و اعتماد ملی

انقلاب اسلامی ایران توانست با بهره‌گیری از اعتماد ملی به عنوان سرمایه اجتماعی قدرت نرم، به تعمیق وحدت و همبستگی ملی و تجمیع کلیه اقشار و گروه‌ها و دسته‌جات ملی و مذهبی کشور همت گمارد. شهدای گرانقدر انقلاب اسلامی نیز در وصیت‌نامه‌های خویش با تأکید بر وحدت و اعتماد ملی و لزوم حفظ آن بر این اصل به عنوان یکی دیگر از ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران تأکید کرده و معتقدند با بهره‌مندی از مشارکت عمومی و اتحاد ملی می‌توان فرهنگ استقلالی بسجی، سازندگی، اصلاح طلبی و عدالت‌خواهی را در جامعه گسترش بخشید.

آنچه از کلام شهدا برداشت می‌شود این است که وفاق ملی و اجتماعی به عنوان یکی از مظاهر قدرت نرم می‌تواند به ایفای کارکردهایی همچون همفکری، هم‌احساسی، هم‌کنشی و شکل‌گیری ذهن اجتماعی که به همکاری و تعامل میان گروه‌های مختلف اجتماعی بینجامد؛ چرا که همبستگی ملی و مشارکت عمومی مردم به عنوان یکی از ابعاد قدرت نرم در صحنه انقلاب اسلامی توانست تقبل آگاهانه و شرکت مؤثر همه افراد جامعه برای رسیدن به اهداف خاص و پیاده کردن نظام اعتقادات، باورها، گرایش‌ها و اندیشه‌ها را تجلی بخشد و معاضدت و همکاری و همیاری آگاهانه، داوطلبانه و از روی میل و رغبت را با استفاده از تمامی امکانات بالقوه جمعی را گسترش دهد.

به منظور بیان نمونه‌ای از تأکیدات شهدا بر این مسأله مهم، می‌توان به جمله‌ای از شهید ناصر الدین باغانی اشاره کرد که در وصیت‌نامه اش چنین می‌نویسد: «وحدت در چیست؟ وحدت در پیروی از کلام امام است. اما می‌توانم موارد متعددی را بشمارم که از فرمان امام اطاعت نکرده‌اند. آن وقت این را تحکیم وحدت می‌گویند. مردم مسلمان دشمن اسلام را بشناسید. جنگ با عوامل خارجی مسأله سختی نیست. اما این منافقان داخل هستند که از همه بدترند. منافقان از کفار بدترند. با جدایی از این منحرفان قلب امام را شاد کنید». (Q۲-۲۹ و Q۲-۳۰)

بی‌گمان عامل اصلی ناکامی عراق و قدرت‌های پشتیبانش در هشت سال جنگ تحمیلی دنیا علیه ایران، همین حضور یکپارچه و هماهنگ مردم ایران و رزمندگان بوده است. شهید مصطفی اسماعیلی نیز از دیگر شهدایی است که بر این موضوع تأکید کرده و نقش اثرگذار وحدت در جامعه اسلامی و تأکید رهبران انقلاب بر آن را گوشزد می‌کند و می‌نویسد: «سعی کنید با هم بیشتر یک دل و یک زبان باشید و وحدت همیشگی خود را که امام امت و سایر عزیز بر آن زیاد تکیه می‌کنند، حفظ نمایید زیرا که انسان واقعی در این زمان آزموده می‌شود... باید این را بدانیم که وظیفه حساس و خطیری به گردن ماست». (R۱۳)

تأکید بر احیای هویت جهان اسلام

انقلاب اسلامی ایران نشان داد که دین می‌تواند عنصری تأثیرگذار بر نظام تصمیم‌گیری جهانی قلمداد گردد و جهان اسلام با تکیه بر باورها و هنجارهای بومی از توان و قدرتمندی لازم برای شکل‌دهی به ساختارهای اجتماعی و سیاسی برخوردار است. انقلاب اسلامی ایران این خودباوری را به ملت‌های مسلمان اعطا کرد که می‌توان با شناخت دقیق از فرهنگ اسلامی و باز تعریف آرمان‌هایی چون استقلال، آزادی، عزت و عدالت و با تکیه بر الگوی

تفکر، آگاهی، تصمیم‌گیری و اطلاع‌رسانی، باب خلافت اسلامی را مجدداً با رویکردی کاملاً دینی و اسلامی گشود.

انقلاب اسلامی توانست جهان اسلام را به گره زدن مظاهر مدرنیته با سنت‌های دینی فرا بخواند و انسان را به گزینش نکات مثبت مدرنیته و هم‌خوانی آن با مؤلفه‌های دین و سنت دعوت نماید و راه سومی را عرضه کند که ضمن توجه به تجربیات غرب در بسط سیاسی، فرهنگی و اجتماعی، نقش دین و مؤلفه‌های فرهنگی را بنیان توسعه قرار دهد.

تجلی این راه سوم و جدید در دوران حماسه ساز و سروشت ساز دفاع مقدس متجلی شد چرا که نحوه برخورد و مدیریت فرماندهان و مسئولان جنگ توانست توانایی دین برای حکومت و مدیریت و تأثیرگذاری بر تحولات جهانی را اثبات کند. حمایت از مستضعفان و مبارزه با ظلم و جور، حق‌گرایی و برقراری حکومت حق و تکیه بر قدرت معنوی دین به جای قدرت نظامی تسلیحات، تقویت خودباوری و احساس اعتماد به نفس ملی، تکیه بر استعدادها و ظرفیت‌های بومی و محلی، مدیریت اسلامی در همه ابعاد زندگی فردی و اجتماعی و در نهایت نمایاندن اهمیت انگیزشی اسلام برای حرکت بخشی به مبارزات انقلابی ملت‌های مسلمان را می‌توان از جمله ابعاد این بخش از قدرت نرم دفاع مقدس در زمینه تقویت قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران دانست که در کلام شهدا بر آن‌ها تأکید شده است.

نمونه این تأکید جمله شهید بهداد است که بر فرا رسیدن زمان بیداری اسلامی پس از وقوع انقلاب اسلامی در ایران اشاره می‌کند و می‌گوید: «برادران عزیز که مدت‌ها در کنار هم بوده‌ایم، دوستان و آشنایان و هر کسی که این سطور را می‌خوانی، توجه داشته باشد که زمان، زمان بیداری الهی است. زمان قیام و ایثار و فداکاری در راه اسلام، زمان، زمان انتظار پویا و متحرک و زنده است.» (G۲۳)

شهید فضل‌ی زاده در رابطه با رسالت گسترش اسلام در سطح جهانی و احیای مجدد حاکمیت انبیاء بر زمین به مخاطبان وصیت‌نامه خویش توصیه می‌کند که این رسالت جهانی خود را جدی بگیرند. وی چنین می‌نویسد: «انبیا برای چه آمده‌اند؟ انبیا آمده‌اند که قسط و عدل را بر عالم حکمفرما سازند و با کفر و بیدادگری و بی‌عدالتی بستیزند و دین خدا را بر روی زمین حاکم کنند، پیامبر در طول ۲۳ سال رسالت خود، همیشه در حال جنگ و مبارزه با دشمنانش بود و سعی در گسترش اسلام داشت و در این راه زحمات زیادی را متحمل شد

و آزار و اذیت زیادی از سوی دشمنان به او رسید، تا جایی که خود حضرت فرمود: «هیچ پیامبری مثل من اذیت نشد». و همین‌گونه است سرنوشت سایر ائمه ما، از امام حسن (علیه السلام) تا حضرت عسکری (علیه السلام) که همه آماده برای احیای اسلام و نشر مذهب شیعه، با حکام و سلاطین در حال ستیز بودند و هر کس بنا به مقتضیات زمانش به گونه‌ای وظیفه اش را انجام داد و سرانجام هم همگی آنان توسط همین خلفای جور شهید شدند. اکنون این رسالت به ما رسیده و ما امت چنین پیامبری هستیم و چنین ستارگانی ما را راهنما و پیشوا بوده‌اند اکنون این وظیفه ملت ماست که این راه خونین را با ایثار و احیای خونهای دیگری ادامه دهیم و آن را به سر منزل مقصود برسانیم و آن را به دست صاحب اصلی آن ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) برسانیم» (L۴ و L۶ و L۱۱ و L۱۲).

در یک نگاه کلی می‌توان میزان فراوانی تأکید بر هر کدام از مؤلفه‌ها و ابعاد سیاسی قدرت نرم در وصیت‌نامه شهدا را در جدول ذیل ملاحظه نمود:

جدول ۸: مؤلفه‌های تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم داری انقلاب اسلامی

فراوانی مؤلفه‌ها و ابعاد سیاسی قدرت نرم در وصیت‌نامه شهدا	
P10 – O5 – F11 – F9 – F8 – F7 – F2 – B15 – S4 – Q2-23 – Q2-22 – Q1-11 – P28 – Q1 – L21 – L19 – L29 – G32 – U8 – T21 – V12 – V7 – V6 – S19 – S18 – R11 – P4-22 – P5 – J19 – Q2 – Q2-19 – P9 – G28 – E18 – E9 – B22 – B2 – G31 – R27 – F14 – B13 – N6 – L15 – J18 – J3 – H2 – K32 – K16 – H10 – G27 – G26 – G19 – M11 – L24 – L22 – L16 – L14	تأکید بر ولایت مداری و رهبری
Q2-30 – Q2-29 – Q2-28 – P33 – M20 – R17 – R16 – R13	تأکید بر وحدت و اعتماد ملی
L12 – L11 – L6 – L4 – J10 – G23 – O6 – L23 – L18 – L13	تأکید بر احیای هویت جهان اسلام

ابعاد اقتصادی قدرت نرم

آنچه از تحلیل محتوای مضامین وصیت‌نامه شهدای دانشجو و طلبه در مورد ابعاد اقتصادی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران به دست آمده اگر چه محدود و مختصر است ولیکن همه در بردارنده دو هدف اصلی هستند، یعنی افزایش ثروت و رفاه مردم و جامعه و

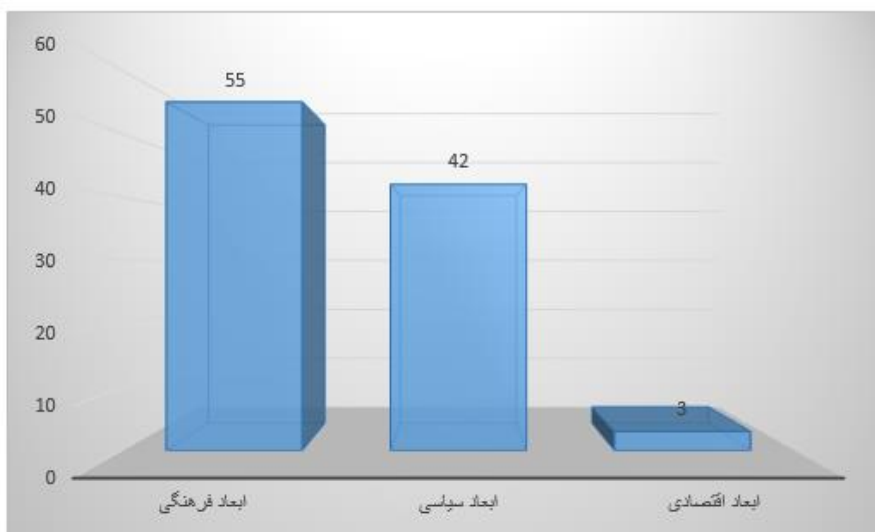
دیگری ایجاد اشتغال که هر دوی این اهداف سازوکارهای عدالت اجتماعی هستند. بر این اساس در یک عبارت کلی می‌توان گفت که مهمترین بعد اقتصادی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران از منظر شهدا، توسعه دین محوری با رویکرد عدالت اجتماعی است. همچنین شایان ذکر است که در این توسعه، نقش بنیادین و محوری را نهادهای دینی بر عهده دارند چنانکه در جای جای وصیت‌نامه شهدا به مسئولین دولتی و حکومتی که مقام و منصب خود را مرهون انقلاب اسلامی و خون شهیدان آن هستند گوشزد می‌کنند که در جهت ارتقای سطح زندگی و معیشت مردم جامعه اسلامی و به خصوص خانواده شهدا تلاش کنند و بدانند که این انقلاب به برکت محرومان و مستضعفان و پابرهنگان به ثمر رسیده است و آنان متولی اصلی انقلاب هستند. این مفهوم را می‌توان تحت عنوان تأکید بر توسعه اقتصاد اسلامی بیان کرد.

نتیجه‌گیری

این تحقیق به دنبال این بود تا با بررسی وصیت‌نامه شهدای دانشجوی و طلبه به عنوان جوانانی دانشجوی، نخبه، فرهیخته و دغدغه مند نظام و انقلاب این مطلب را بیان کند که آنان در وصیت‌نامه‌های خود به چه ابعاد خاصی از قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران اشاره کرده و چه مواردی را مورد تأکید قرار داده‌اند.

نتایج حاصل از این تحقیق را در دو بخش می‌توان بیان نمود: بخش اول مفهوم واقعی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران و بخش دوم تبیین این مفهوم از منظر شهدای دانشجوی و طلبه و کشف میزان اهمیت و تأثیرگذاری ابعاد و مقولات قدرت نرم که در سه بخش فرهنگی، سیاسی و اقتصادی دسته‌بندی شده‌اند.

با توجه به اینکه این تحقیق به صورت اختصاصی زمینه با تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشجوی و طلبه انجام شده است، بنابراین با توجه به استخراج بیش از یک هزار مضمون از وصیت‌نامه ۳۸ شهید که در جداول تحلیل محتوا درج شده است و دسته‌بندی این مضامین در سه بخش فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در نهایت موارد ذیل استخراج گردید. مقوله ابعاد فرهنگی قدرت نرم نسبت به مقولات دیگر مانند ابعاد سیاسی و اقتصادی از حجم نسبتاً بالایی برخوردار بوده و خود بیانگر این مطلب است که مقوله فرهنگ در منظر شهدا به عنوان مهمترین مقوله لحاظ شده است. نمودار سنجش میزان فراوانی این مقولات به شرح ذیل است:

نمودار ۱: سنجش میزان فراوانی ابعاد قدرت نرم در کلام شهدا

اولین مقوله‌ای که از خلال تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشجو و طلبه در زمینه استخراج مؤلفه‌های قدرت نرم به دست آمد، بعد فرهنگی است. این بعد شامل مؤلفه‌های اصلی زیر است:

- ۱- تأکید بر باورهای دینی و ایمان محوری؛
- ۲- تأکید بر جهاد و مجاهدت رزمندگان انقلابی؛
- ۳- تأکید بر عزت‌مداری و الگوگیری از قیام عاشورا؛
- ۴- تأکید بر توسعه علمی کشور؛
- ۵- تأکید بر حفظ انقلاب و پرچم داری انقلاب فرهنگی.

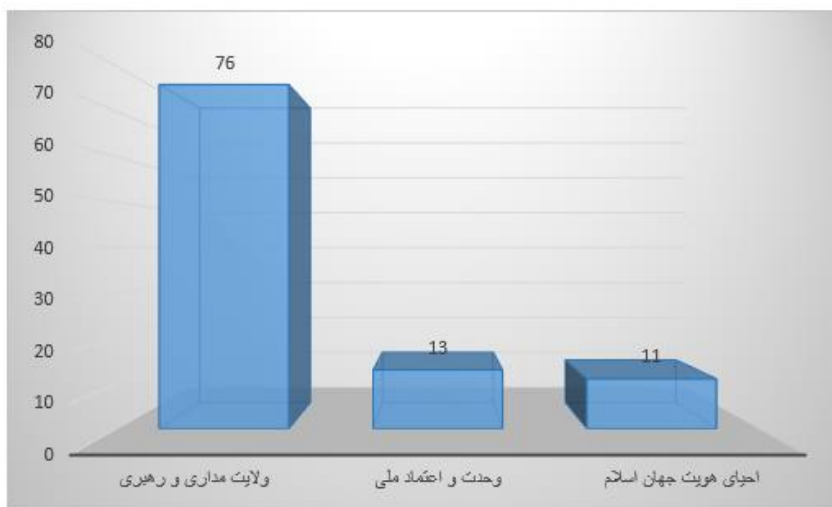
شایان ذکر است که هر کدام از این مؤلفه‌ها نیز شامل نقاط تمرکز و جهت‌گیری‌هایی هستند که در مقاله ذکر شده است.

مقوله دوم، مقوله ابعاد سیاسی قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران است که این مؤلفه‌های

ذیل را در بر می‌گیرد:

- ۱- تأکید بر ولایت‌مداری و رهبری؛
- ۲- تأکید بر وحدت و اعتماد ملی؛
- ۳- تأکید بر احیای هویت جهان اسلام؛

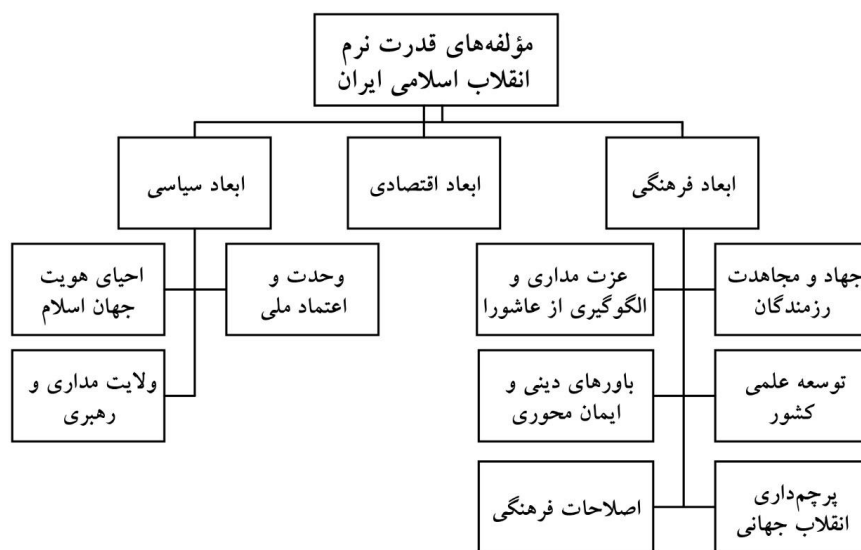
در مورد مقولات سیاسی استخراج شده از جداول تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشجوی و طلبه نیز میزان فراوانی نسبی هر کدام از مقولات در نموداری به شرح ذیل استخراج و درج شده است:

نمودار ۲: سنجش میزان فراوانی مؤلفه‌های سیاسی قدرت نرم در کلام شهدا

بعد دیگری که در تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدا به عنوان یکی از مقولات قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران لحاظ شده، بسعد اقتصادی قدرت نرم است که اگرچه حجم بسیار اندکی را به خود اختصاص داده لکن اشاره به آن و انتظارات و توقعاتی که از خلال وصیای شهدا پیرامون این بُعد به دست آمده است، بیانگر آن است که شهیدان به این مسأله نیز بی‌توجه نبوده و در ضمن اشاره به ابعاد فرهنگی و سیاسی و توصیه به تقویت این ابعاد، به مسائل اقتصادی و تلاش برای بالا بردن سطح رفاه جامعه نیز اشاره کرده‌اند. این بُعد دارای زیرشاخه نیست و لذا نمودار سنجش میزان فراوانی برای آن نیز لحاظ نشده است.

در خاتمه بر اساس آنچه از تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانشجوی و طلبه در خصوص ابعاد و مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران استخراج شده است، می‌توان مدل نهایی این تحقیق را چنین ترسیم نمود:

شکل ۱: مدل نهایی ابعاد و مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در کلام شهدای

جنگ تحمیلی

کتابنامه

قرآن مجید

آرنت، هانا (۱۳۷۰). قدرت مبتنی بر ارتباط، در کتاب استیون لوکس، قدرت فر انسانی و شریطانی، ترجمه فرهنگ رجایی، تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.

افتخاری، اصغر (۱۳۸۵). «قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات بسیج، ۳۲(۳).
 بیکی، مهدی (۱۳۸۸). قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق(ع).

حر عاملی، محمد بن حسن بن علی (۱۳۸۷). تفصیل وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشریعه، قم: مؤسسه آل البيت (علیه السلام).

خامنه ای، سید علی (۱۳۸۹). حدیث ولایت، تهران: موسسه حفظ و نشر آثار آیت الله خامنه ای.
 خمینی، روح الله (۱۳۸۲). صحیفه نور، تهران: انتشارات موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
 درودیان، محمد (۱۳۷۹). آغاز تا پایان: سیری در جنگ ایران و عراق. تهران: انتشارات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.

رشید، غلامعلی (۱۳۸۷). بصیرت پاسداری، تهران: اداره سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه.
 سید رضی (۱۳۸۹). نهج البلاغه، قم: انتشارات دار الهجرة.

گلشن پژوه، محمودرضا (۱۳۸۷). جمهوری اسلامی و قدرت نرم، تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی.

مطهری مرتضی (۱۳۸۵). خلاصه آثار. تهران: انتشارات صدرا.

نای، جوزف (۱۳۸۲). کاربرد قدرت نرم، ترجمه سید رضا میرطاهر، تهران: نشر قومس.
 نای، جوزف (۱۳۸۳). «قدرت نرم»، ترجمه محمود عسگری، فصلنامه راهبردی دفاعی، ۲(۱).
 نای، جوزف (۱۳۸۹). فرهنگ و قدرت در عصر اطلاعات، ترجمه علی صباغی، تهران: آگاه.
 نغمه های سرخ (۱۳۸۱). یادنامه شهدای دانشگاه امام صادق(ع). تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق(ع).

هولستی، آل. آر. (۱۳۷۳). تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی، ترجمه نادر سالارزاده امیری، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.

الویری، محسن (۱۳۸۶). «مسجد، ارتباطات و توسعه پایدار»، فصلنامه علمی نامه صادق، ۳۱(۲).